

UNESCO
Felsefe ve İnsan
Hakları Kürsüsü

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Kasım 2020 / Sayı: 7

Okurlara

Bültenimizin bu sayısındaki yazılar COVID-19'un damgasını taşıyor.

İoanna Kuçuradi'nin "Ölçü ve Ölçüt" başlıklı yazısı, bu iki kavramın farkını göstermeye çalışıyor. Bu farkın bilgisinin, bazı güncel tartışmalara ışık tutabileceğini umuyoruz.

Güncel Önkal'ın "İyimserliğin Sonu: Doğayla ve Kentlerimizle İlişkimiz COVID-19 Sonrası Nasıl Değişti?" başlıklı yazısı, yaşamakta olduğumuz bu salgının, tüketim toplumunun kıskacında sıkışmış günümüz kent insanlarının silkinmesi için bir vesile olabileceği umudunu dile getiriyor.

Kemal Akkurt, "Pandemi Sürecinde Evden Çalışma ve Özlük Hakları" başlıklı yazısında, kişilerin işyerlerinden farklı bir yerde çalışmalarlarıyla ilgili bazı hukuksal ayrıntıları ele alıyor ve yapılanların ilgili insan haklarına aykırı olmamaları için, neleri gözönüne almak gerektiğine dikkat çekiyor.

Vedat Ahsen Coşar'ın "Hukukun Pandemi ile ya da Pandeminin Hukuk ile İmtihanı" başlıklı yazısı, küresel salgın sırasında alınan bazı önlemleri, halen yürürlükte olan hukuk açısından değerlendiriyor.

"COVID-19 Pandemisinden Neler Öğrendik?" başlıklı yazısıyla Ender Levent, kendimize ve başkalarına karşı sorumluluğumuzu hatırlatıyor. Nitekim, söylenen doğrusa, bir kişinin ister bilgisizliğinden ister dikkatsizliğinden olsun, çıkıp dünyaya yayılan ve milyonlarca insanın ölümüne yol açan bu pandeminin, tek tek herbirimizin insan olarak sorumluluğumuzun sınırsızlığına ışık tutuyor.

Kritik dönemler, kendi kendimizi ve başkalarını tanımayı normal zamanlardan daha çok sağlayabiliyor. Bu sırada öğrendiklerimizi eğitime yansıtmayı başarabilecek miyiz acaba?

Dileğimiz şu: Ne zaman son bulacağı ve arkasından daha neler bırakacağı belli olmayan bu dönemde kararlar alırken, alınan kararları ve yapılanları değerlendirirken, kullanılan kriterin açık kavranmış insan hakları olması.

***

ÖLÇÜ VE 'ÖLÇÜT'

İoanna Kuçuradi

Ölçü (*measure*) ve 'kıstas' yerine kullanılan ölçüt (*criterion*) terimleri, iki farklı kavramı karşıladıkları halde, aralarındaki fark görülünce, kimi zaman yerli kimi zaman yersiz sorunların ve tartışmaların çıkmasına yol açıyor –bugünlerde 'vaka' ile 'hasta' kelimeleriyle olduğu gibi.

'Ölçü' ile 'ölçüt'/'kriter' kavramları arasında nasıl bir fark vardır? Ölçü nedir? Kriter ne?

'Ölçü', şeyleri birbiriyle belirli bir bakımdan eşitleştirmek veya oranlayabilmek için, bunları karşılaştırmada kullanılan birimdir. Bu birim kabule dayanır: Bir miktar pirinç tartmak için kilo ya da okka, bir mesafeyi ölçmek için santimetre veya *inch* kullanılabilir. Ölçmek istenilenlere en uygun yapıda olan birimler, yani bu ölçmeyi en dakik şekilde gerçekleştiren birimler saptanmaya çalışılır: kilo, saat, metre, lira v.b. Böylece 'ölçü', bir ölçmede "kendisiyle karşılaştırılan" diğer şey/*ikinci şey* değil, bu karşılaştırmayı yapabilmeyi sağlayan *üçüncü şey*dir.

'Kriter' ise, bir şeyi başka ilgili şeylerden ayırd edebilmek ve o şey hakkında *yargıda bulunabilmek için*, onun karşılaştırıldığı *ikinci şey*dir.

Bir ölçünün ölçü olarak *eylemsel* olan değerini, ölçmek isteneni diğer ölçme birimlerine göre daha dakik ölçülebilirliği belirler. Bir kriterin *bilgisel* olan değeri ise, bu kriterin ilgili konuda doğru bir yargıya götürülebilmesine bağlıdır.

Bu söylediklerime göre bir ölçünün değerini ve bir kriterin değerini, farklı olan amaçlarına götürüp götürmemesi veya ne kadar götürdüğü belirler.

Yaptığım bu ayrımlardan şu sonuç çıkıyor: Aynı şeyi ölçmek için farklı ölçülerin kullanılması bir sorun yaratmaz. Aynı şeyi ölçmek için kullanılabilecek farklı ölçüler, sadece bir şeyi tam ölçmeyi kolaylaştırır veya zorlaştırır. Oysa aynı şey için farklı kriterler kullanmak yanlışlara ve bu yanlışların yaratığı sorunlara götürür.

Kafa karışıklığı yaratan benzer bir sorun da, aynı "şey"e farklı adlar vermek, farklı "şeylere" de aynı adı vermektir –'ahlâk' ve 'etik' kelimelerinin örneğinde olduğu gibi. Türkçede bunlara ek olarak, Osmanlıcadaki Arapça ve Farsça kelimeleri yeni kelimelerle *amatörce* karşılamalar da sorunlar yaratıyor. Buna örnek olarak, tıp çevrelerinde yaygın olan, 'vaka' (*case*) kelimesinin 'olgu' (*fact*, vakıa) kelimeleriyle karşılanmış olması verilebilir.

Bu ayrımları gözönünde bulundurarak, gündemimizdeki bazı konularla ilgili çekişmeler hakkında sonuç çıkarmayı, bu yazıyı okuyanlara bırakıyorum.

İYİMSERLİĞİN SONU: DOĞAYLA VE KENTLERİMİZLE İLİŞKİMİZ COVID-19 SONRASI NASIL DEĞİŞTİ?

Prof. Dr. Güncel Önkal*

“Kentleşme yalnızca tarihsel boyutu olan bir toplumsal-kültürel olgu değil, aynı zamanda ekolojik bir olgudur” (Bookchin,1999:9). Murray Bookchin, 90’lı yılların sonunda kaleme aldığı *Kentsiz Kentleşme* adlı çalışmasında Milenyumun kentli çocuklarını bekleyen tehlikeyi ifade etmiştir. Ona göre –muazzam/aşırı– kentleşme, gezegenimizin sonunu hazırlamaktadır. Bookchin’in karşı çıkışı, toplumsal bir ilerleme olarak Sanayi Devrimi sonrası toplumsal gelişmenin kendisine eşitlendiği “sanayileşme-ilerleme-kentleşme” denkleminin insanı doğadan/doğasından kopararak post-endüstriyel akımda *topyekûn* yaşanan ekolojik yozlaşmanın yarattığı kötücül sarmalın sınır tanımaz yükselişindedir. 2000’li yıllarda kentleşme fenomeni, Bookchin’in dikkati çektiği kritik sınırı çoktan aşmış ve neo-liberal düzenin ayrılmış distopik kentlerine hızlıca dönüşmüştür. Artık kentlerimiz salt doğadan uzaklaşmış olmanın değil kendi ekosistemini de teknolojinin kötücül kullanımı ile ranta dönüştüren, kendi içerisinden çirkin kentleri çıkaran megapoller olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla 2000’li yılların kentlerinde kaygılar oldukça başkalaşmıştır: Sosyal adaletsizlik, eşitsizlik, göç, kentsel aidiyet, kent mekânlarının dönüşümü, kent hafızasının silinmesi, kent hakkı kullanımı, neo-liberal kent politikaları, kentsel ayrışma, mekânsal rant düzeni, güvenlik endişesi, suç ve gözetim, kentsel yoksunluk v.b. gibi pek çok sorunla kent hepimizin gündemindedir. Kent artık kötücül bir sıfat olarak literatürde yerini almıştır. Bu olumsuzlama klasik sosyoloji kuramlarındaki iyimser kentleşmenin günümüz sorunları açısından eleştirel olarak ele alınması gereğini doğurmuştur.

Kentlinin sorunlarla dolu günlüğüne bu yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamadan adını yazdıran COVID-19 küresel salgını iyimserliğin sonunu tamamen getirmiş olabilir mi? Kentlerin günümüzde bir *bunalımın* içerisinde bulunduğunu söylemek haksızlık olmayacaktır. Ölümçül tehditlerin ekolojik zamanda uzun vadeye yayılarak karşımıza çıkması gerçeğine karşılık, COVID-19 şimdi ve hemen kapımızda, somut biçimde *ölümü* getirmektedir. Hava kirliliği, su kirliliği, tarım ila-

larının yan etkileri (toprak kirliliği), hayvansal gıdaların sağlıksız yöntemlerle çoğaltılması, aşırı nüfus yoğunluğu sonucu oluşabilecek ekolojik risklerin uzun vadeli gözlemlenebilir yapısı bir yana, COVID-19 her birimizin somut olarak şimdi ve burada karşısındadır. Dahası küresel salgın, başlı başına bir yandan küreselleşmenin tartışılması, diğer yandan küresel (topyekûn) kentleşmenin yeniden soru konusu edilmesi anlamında içerisinde tartıştığımız ontolojik düzlemi de sorunsal hale getirmektedir. Küresel kent düzeni toplumlara yarardan çok zarar getirmiştir. Kentlerini terk ederek, yazlıklarına, köylerine, kırsal alanlarda edindikleri yeni mülklerine göç edenlerin, kentsel yaşam biçimini değiştirmek isteyenlerin sayısı hiç de az değildir. Kent yaşamına ve kentte yaşamının gururuna inanan her yaş grubundan milyonlar tüm dünyada tekrar doğaya dönüş temasında kentsel topluluktan kaçış yolları aramaktadırlar. Hatta, kentten kaçabilenler sosyal medyadaki paylaşımları ile de bir başarıya imza attıkları düşüncesindedir.

Kentleşmenin kentleri nüfus yoğunluğuna bağlı olarak tehlikelere karşı koruma ve kollama uygulamalarında, bireyleri ve grupları eşitsiz biçimde özgürlük yitimine uğratarak kontrol edebilmektedir. COVID-19 küresel salgını bu anlamda –doğasından uzaklaştırılmış– *kentli insanın sınıfsal salgını* olarak tarihe not düşülecektir. Çok ölçekli yapısıyla hem yerel hem de büyük ve küresel sermayeye yer açan neo-liberal yeni-nesil kentlerin, bir yandan ekonominin aktörleri, diğer yandan kurumsal ve siyasal yapıların arasındaki sıkışmışlığı pandeminin “risk” ve “kriz” durumunda somuta indirgenmiş oldu. Beyaz yakalı işgücünü kente bağlayan yapıların erozyona uğraması, bir göz odalarına 7/24 sığınan kentlinin *kentini* ve *kendini* gözden geçirmesi anlamına geldi. Bir yanda kente egemen piyasa ekonomisinin üretmeden tüketen iştahı, diğer yandan çalışanlar arasındaki eşitsizliğin uçurumu gözler önüne çıktı. Evin konforunun maddi olmayan kültür ile sağlandığının farkına varan asosyal kentliler, şimdilerde ise pandemi sonrası hayatlarına ilişkin iyimserliklerini korumaya çalışıyorlar. Ancak bundan sonra ne kent ne de

*Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

kentli aynı kalabilecek. Kent-taşra gerilimindeki sosyal tabakalaşmanın merkeze yakın “gelişmiş orta ölçekli kasaba” çeperlerine doğru kayması hızlanabilir. Doğa ile arasına mesafeyi bir yüz-yıldır kesin çizgilerle koyan tüketici bireylerin alışkanlıklarını radikal biçimde değiştirip doğrudan toprağa dönmekten önce bir yumuşak geçiş olarak sağlık, eğitim ve eğlence unsurlarına belli ölçeklerde ulaşabilecekleri “orta halli”, daha “ekonomik” ve “doğaya yakın”, “özgürlükçü” çözümlere kucak açması hiç de uzak değil. Ekonomik sorunlar kısa, orta ve uzun vadelerde planlanıp çeşitli çözümlere kavuşturulabilirler; ancak sosyal sorunlar pandemik belirsizliğin içerisinde genelleştirilebilir, tek ve mutlak bir formülle ifade edilemezler. Pandemi sonrası asosyal yaşamın “canı sıkılmış kentli”si kendisini bu belirsizliğin yarattığı bilinmezlikler içerisinde bulacaktır. Kentin “sosyal antikor” üretme özelliğinin giderek mekânsal dayanaklarından yoksun bırakılması, yerine konumlandırılacak “sanal” çözümlerle ne kadar desteklenirse desteklensin işe yaramayacaktır.

Tarihselliğine baktığımızda ikinci dalga kentleşme gelişiminde, kent merkezlerinde bulunan sanayi alanlarının kentsel mekânın dışına taşınmasıyla beraber, kent merkezleri, tüketim alanları ve hizmet sektörü merkezleri olarak yeniden tasarlanmıştır. Sokakların, caddelerin tüketim mekânı haline geldiği kentlerde barınılacak yeniden üretilmiş alanların tasarlanmasıyla, sadece tüketim odağında yeni tip mekânların üretimi dikkat çekmektedir. Tüketimi sürekli hatırlatacak olan ve sosyal anlamda bir statü elde edecek olan bu yeni alanlarda bireyler kendilerini mekânın sahibi gibi hissetmektedirler. Ancak kameralar (*panoptikon*) ile incelenen ve bireylere tüketim dışında serbesti tanımayan bu yarı-kamusal alanlar tüketimde ayrışmanın temelini oluşturmaktadırlar. Eskiden sokak ve caddelerde var olan toplumsal biraradlığın sosyal tezahürü şimdilerde ise bir mekânsal yansıması olan alışveriş merkezleri, özel ve kamusal alan ayırımının bulanıklaştırıldığı, bireylerin kent yaşamındaki tüketim deneyimlerini kontrol altına alan simülasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kentlinin içerisinde yer aldığı sembolik etkileşim alanı olarak kent mekânları, gelişme, ilerleme ve rasyonalizasyon gibi klasik anlamlarından koparılmış, metalaşmanın, rantın, kaygı ve endişenin düzlemi olmuştur. Dolayısıyla kentsel deneyim alanı olarak kentsel mekânlar yeni doğası gere-

ği kentsel deneyimin farklılaşmasını ancak ayrışmalar üzerinden kurgulayabilecektir. O halde kentleşmenin dönüşümü zaten COVID-19 olsa da olmasa da bir türden ayrışmayı körüklemişti. COVID-19 bize doğaya dönüş temasını hatırlattığı kadar kentsiz kentleşmenin de olumsuzluklarını yüzümüze çarpmış oldu. Kentin hizmet sektörünü sırtlanan bireylerin ve grupların eşit olmayan çalışma koşulları altında kentin varsıl kesimine hizmet etmeye zorunlu kılınması, kentsel eşitsizliğin demokratik koşullara sığmayacağını göstermiş oldu. Yine salgının bir sağlık sektörü sorunsalı olarak tüm bileşenleriyle kentlerde yer alması ve buna göre yapılan teknoloji destekli organizasyonlar, kentin merkez ve çeperlerinin yeniden tanımlandığını gösterdi.

Sonuç olarak, küresel salgın, küresel kentleşme yolundaki dünya için, bu dünyayı arzulayan tüketici milyonlar için bir düşünce durağı ve gözden geçirme olanağı idi. İnsanın yaşadığı doğaya, içinde bulunduğu duruma, toplumsal sorunlara uzaktan bakabilmesi için bu türden trajik kırılmalara ihtiyacı olduğunu tarih boyunca gözlemleyebiliriz.

Son sözü yine Bookchin’e kulak vererek tamamlayalım:

“Benim yapmak istediğim, kente hak ettiği yeri vermek, onu yozlaştırıcı bir fenomen olarak değil sakinlerinin çoğu kez doğayla uyum içinde yaşadığı, insanın öz bilincini keskinleştiren kurumlar yarattığı, akılcılığı koruduğu, seküler bir kültür yarattığı, bireyselliği geliştirdiği ve kurumsal özgürlük şekilleri yarattığı, benzeri görülmemiş derecede insanî, etik ve ekolojik bir yerleşim olarak ele almaktır” (Bookchin, 1999:15).

Bookchin’in uyarısı artık daha anlamlı. Gerçek doğamızın ne olduğu, doğayı, doğamızı nasıl bozduğumuz, doğaya karşı konumlandığımız konfor alanlarımızın gelip-geçiciliği ve dünyanın giderek daha fazla eşitsizlik barındırmasıyla insan olmanın karşısında yer aldığı COVID-19’un arkasında bıraktığı düşünsel mirası olacaktır.

KAYNAKÇA

Murray Bookchin, *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, çev. Burak Özyalçın, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

PANDEMİ SÜRECİNDE EVDEN ÇALIŞMA VE ÖZLÜK HAKLARI

Av. Kemal Akkurt*

COVID-19 olarak bilinen ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından “pandemi” olarak ilân edilen, solunum yolu bulaşıcı hastalığı, evden veya uzaktan çalışan işçilerin özlük haklarına ilişkin olarak çözülmesi veya düzenlenmesi gereken birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, çalışma şekli, çalışma düzeni, iş yerlerinin hijyen ve güvenliği, işe geliş-gidiş saatleri, çalışana ücretli/ücretsiz izin kullandırılıp kullandırılmayacağı, salgına bağlı olarak iş akdinin feshi gibi risk ve sorunlar karşısında çalışanların hakları, bu dönemde daha fazla önem kazanmıştır.

Evden çalışma, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 177 Sayılı Evde Çalışma Sözleşmesi'nde şu şekilde tanımlanmıştır: “*Madde 1:* Bu Sözleşmenin amaçları için, (a) Evde çalışma, evde çalışan olarak nitelendirilecek bir kişi tarafından, (i) İşverenin işyeri dışında kalan kişinin kendi evi veya kendi belirlediği diğer yerlerde, (ii) Ücret karşılığı, (iii) Kullanılan malzeme, materyal veya kullanılan diğer araçları kimin sağladığından bağımsız olarak işveren tarafından belirlenen bir ürün veya hizmetin üretilmesi işidir.”

Tele çalışma ise, Avrupa Çerçeve Antlaşmasında şöyle tanımlanmıştır: “Bir iş ilişkisi veya iş sözleşmesi çerçevesinde işverene ait işyerinde de gerçekleştirilmesi mümkün olan bir işin, bilgi teknolojileri kullanılarak ve düzenli biçimde işverene ait işyeri dışında yerine getirildiği iş organizasyonu.” Türkiye, bu sözleşmelerin ikisine de taraf olmasa da yaptığı düzenlemelerde bu sözleşmeleri dikkate almıştır.

Evde hizmet sözleşmesi, Borçlar Kanununun 461. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: “Evde hizmet sözleşmesi, işverenin verdiği işi, işçinin kendi evinde veya belirleyeceği başka bir yerde, bizzat veya aile bireyleriyle birlikte bir ücret karşılığında görmeyi üstlendiği sözleşmedir.”

2016 yılında İş Kanununda yapılan değişiklik ile “uzaktan çalışma” kavramı İş Kanununa eklenmiştir. Buna ilişkin 14. maddenin 4. fıkrasında yer alan düzenleme şu şekildedir: “Uzaktan çalışma, işçinin, işveren tarafından oluşturulan iş organizasyonu kapsamında iş görme edimini evinde ya da teknolojik iletişim araçları ile işyeri dışında yerine getirmesi esasına dayalı ve yazılı olarak kurulan iş ilişkisidir.”

İş Kanununda yer alan düzenleme, gerek özel hüküm olması, gerekse sonraki tarihli olması nedeniyle

le, Borçlar Kanununa göre öncelikli uygulama alanı bulacaktır. Belirtmek gerekir ki, uzaktan çalışma ilişkisine sadece uzaktan çalışmaya ilişkin düzenlemeleri içeren 14. madde hükmü değil, İş Kanununda yer alan yıllık izin, ihbar ve kıdem tazminatı, hafta tatili ve benzeri düzenlemeler de uygulanabilir olduğu ölçüde uygulanacaktır. İş Kanununda düzenleme bulunmayan hallerdeyse, Borçlar Kanunu hükümlerine başvurulacaktır.

Salgın hastalık gibi zorunluluk hallerinde, çalışmalar geçici olarak evden yürütülebilir. Bu gibi durumlarda, iş ilişkisinin uzaktan çalışmaya dönüşüp dönüşmediği hususu tartışmalıdır. Nitekim bu gibi hallerde, uzaktan çalışma “düzenlilik” unsuru taşımamakta, çalışma düzeni yeniden oluşturulmaması ve dolayısıyla İş Kanununda da düzenlenen “organizasyon” kriteri bulunmamaktadır. Bununla birlikte “düzenlilik”, bir çalışma şeklinin uzaktan çalışma olarak değerlendirilmesine esas kriterler arasında kabul edilmediği takdirde, geçici olarak evden yürütülen çalışmalar da uzaktan çalışma olarak değerlendirilebilir.

Geçici olarak evden çalışma, uzaktan çalışma olarak değerlendirilsin veya değerlendirilmesin, işverenin ve işçinin haklarını korumak için, başta uzaktan çalışmaya ilişkin iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları olmak üzere, diğer tüm uygulamalar geçici bir süre boyunca evden çalışma için de uygulanmalıdır.

Çalışanın Uzaktan Çalışmayı Reddetmesi

Gerek uluslararası sözleşmelerde, gerekse birçok ülke hukukunda uzaktan çalışmanın “gönüllülük” esasına dayandığı ve tarafların karşılıklı anlaşması sonucu uygulanabileceği düzenlenmiştir. Bu anlayış İş Kanununun 22. maddesinin 2. fıkrasında yer alan ve tarafların aralarında anlaşarak çalışma koşullarını her zaman değiştirebileceğine ilişkin hüküm ile de paralellik taşımaktadır. Bununla birlikte, işverenin tek taraflı iradesi ile uzaktan çalışma uygulamasına geçmesi, çalışma koşullarında esaslı değişiklik teşkil eder. İş Kanununun 22. maddesi gereğince, işveren bu şekilde bir düzenlemeyi ancak durumu işçiye yazılı olarak bildirmek suretiyle yapabilir. Bu şekle uygun olarak yapılmayan ve işçi tarafından altı iş günü içinde yazılı olarak kabul edilmeyen değişiklik işçiyi bağlamaz. İşveren, bu halde değişikliğin geçerli bir nedene dayandığını yazılı olarak açıklamak ve bildirim süresine uymak suretiyle iş sözleşmesini feshedebilir. Ancak bu halde de feshin son çare olması ilkesi ve feshin geçerli bir nedene dayanması gözetilmelidir.

*Sosyal Demokrat Avukatlar Derneği Başkanı.

Normal şartlar altında, işçinin salt uzaktan çalışmayı reddi, işverenin iş sözleşmesini feshi için “geçerli” bir sebep teşkil etmez. İşveren, değişikliğin geçerli bir nedene dayandığını ispat etmelidir. Salgın hastalık gibi zorunluluk hallerindeyse, “geçerli neden” şartının gerçekleştiği savunulabilir. Ülke genelinde alınan önlemler, şehir bazında vaka sayısı, hastalığın yayılma hızı ve işyerinde ortaya çıkan vakalar, salgın hastalık durumunda evden çalışma uygulamasına geçiş için salgın hastalığın mahkemeler nezdinde “geçerli” bir neden olarak kabul edilmesi ihtimalini artıracaktır. Zira salgın hastalık gibi haller, İş Kanunu anlamında işçinin rızasının alınmasını gerektirmeyen “zorlayıcı neden”ler kapsamında da kabul edilebilir.

Her ne kadar hukukumuzda düzenlenmemiş olsa da, bazı ülkelerde uzaktan çalışmada gönüllülük ilkesine *mücbir sebep* ve benzeri hallerde istisna getirilebileceği düzenlenmiştir. Bu şekilde bir düzenleme sayesinde, salgın hastalık hallerinde genel sağlığı korumak ve işletmenin devamlılığı açısından işverenin tek taraflı iradesiyle uzaktan çalışma sistemine geçmek mümkün olacaktır. Bir diğer ihtimal, iş sözleşmesinde işverenin işçinin çalışma yerini değiştirebileceğine ilişkin hüküm bulunmasıdır. Bu halde Yargıtay, kural olarak bu hükümleri hukuka uygun kabul etmiştir. Ancak hükmün dürüstlük kuralına uygun bir şekilde ve dar yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir. Salgın hastalık hallerinde, iş sözleşmesinde bu şekilde bir hüküm olan işçinin çalışma yerinin değiştirilmesi, yani uzaktan çalışmaya geçilmesi, dürüstlük kuralına uygun kabul edilmelidir.

İşverenin Uzaktan Çalışmayı Reddetmesi

Uzaktan çalışma uygulaması, niteliği itibarıyla sadece bazı işler için uygulanabilir. Dolayısıyla aynı işyeri içinde de olsa, tüm çalışanların bu uygulamadan yararlanması, fiziksel ve teknolojik olarak mümkün olmayabilir. Ancak işyerinde uzaktan çalışmaya ilişkin bir düzenleme varsa, işveren, bu uygulamadan yararlanabilecekler bakımından uzaktan çalışmaya ilişkin düzenleme yaparken, objektif kriterler koymalı ve *eşit muamele ilkesine* aykırı davranmamalıdır. İşverenin işyerinde bu şekilde bir düzenleme olmasına ve işçinin bu uygulama için konulan kriterlere uygun olmasına rağmen, işçinin uzaktan çalışma talebini reddetmesi, eşit davranma ilkesine aykırılık sonucuna yol açacaktır. Bu halde işçi, İş Kanununun 5. maddesinin 6. fıkrası uyarınca tazminat talep edebilir.

Salgın hastalık gibi işçinin sağlığının etkilenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda, işverenin uzaktan çalışma talebini reddetmesi ise, işverenin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yükümlülüklerinin

ihlali sonucuna yol açabilir.

Feshin Son Çare Olması İlkesi ve Salgın Hastalık Hallerinde Uzaktan Çalışma

Salgın hastalık nedeniyle işyerlerinin kapalı kalması, üretimin yapılamaması sonucu işyerleri ekonomik olarak zarara uğramakta ve işletmesel sebeplerle, özellikle fizikî olarak bizzat o işyerinde çalışması gereken işçilerin iş sözleşmelerini feshetme yoluna gidilebilmektedir. Bu gibi işletmesel sebeplerle iş akdinin feshi hallerinde, *feshin son çare olması ilkesi* gereği işveren, öncelikle işçiyi başka işte çalıştırmalı, bu noktada işçinin çalışma biçimini uzaktan çalışma olarak değiştirme ihtimalinin mümkün olup olmadığını da değerlendirmelidir.

Seyahat yasakları, karantina veya kamusal toplamlara getirilen kısıtlamalar gibi halk sağlığını korumak adına alınan tedbirler, insanların çalışma hakkını olumsuz şekilde etkilemektedir. Özellikle güvencesiz çalışan işçiler için, bu tedbirlerin olumsuz etkileri orantısız olmaktadır. Göçmen işçiler, esnek ekonomi koşullarında kısa dönemli sözleşmeler ile çalışanlar, düşük gelirli ya da kayıt dışı çalışanlar bu durumdadır. Bu koşullarda çalışanların, genellikle herhangi bir sosyal güvenlikleri yoktur ya da yetersizdir.

Evden çalışma ve uzaktan çalışma, salgının yarattığı zorunluluklar içinde aktüel hale gelen bir çalışma olmasına karşın, neo-liberal dönemin çalışma yaşamı için öngördüğü esnek istihdam biçimlerinden biridir. Esnek çalışma, çalışma yaşamında kurallı çalışmanın ve aynı anlama gelmek üzere, güvenceli çalışmanın karşıtı olarak gündeme girmiştir. Evden çalışma nedeniyle işveren, yol, yemek ödemeleri, mesainin getirdiği çeşitli işyeri giderlerinden kurtulmakta, ama bu durum çalışanların gelirlerine yansımamaktadır.

Sonuç olarak, esnek istihdam modeli olarak kalıcılaşması istenen uzaktan-evden çalışma, rahat ve konforlu bir çalışma değil, kuralsız ve güvencesiz çalışmanın dayatılması sonucunu doğurabilir. Güvenceli ve kurallı çalışma, vahşi kapitalizmin uygulamaları karşısında çalışanların korunması, çalışmanın insanileştirilmesi amacıyla gündeme gelmiştir. Zaman içerisinde sınıfın sendikal ve siyasal mücadelesiyle, çalışanın sahip olduğu bireysel hakların yasal biçimde korunması sağlanmıştır. Ancak esneklik uygulamalarıyla, çalışanlar için koruma niteliği taşıyan bütün düzenlemeler birer birer ortadan kalkabilir. Evden-uzaktan çalışmanın istisnai bir durum olmaktan çıkarılıp kalıcılaştırılması, çalışanların elde kalan görece korunaklı alanlarına yeni bir saldırı potansiyeli taşıyabilir.

COVID-19 PANDEMİSİNDEN NELER ÖĞRENDİK?

Prof. Dr. Ender Levent*

İnsanlarda ilk kez tanımlanan viral enfeksiyonlar, farklı bir canlıdan insana sıçrama ile ortaya çıkar ve her zaman salgın oluşturma potansiyeli taşırlar. COVID-19 salgını da “küreselleşme”nin bir sonucu olarak hızla pandemiye dönüşmüştür.

Virüsler onlara konaklık eden bir canlı olmadan varlıklarını sürdüremezler ve varoluşlarını devam ettirebilmek için davranışlarını değiştirme (mutasyona uğrama) bilincine sahiptirler. İnsanoğlu, SARS-Cov2 virüsünün mutasyona uğramasını beklerken, kendi varoluşunu devam ettirebilmek için dünyaya, doğaya ve birbirine karşı davranışlarını değiştirmesi gerektiği bilincine sahip midir?

Virüs tüm dünyaya yayılırken, kendisi hakkındaki, çoğu deneyim paylaşımı niteliğinde olan, tüm bilgi de hızla tüm dünyaya yayılıyordu. Virüs bir buçuk-iki metre yakınumıza kadar geldiğinde ne yapacaktık? İnsanlığın erdemlerinden uzaklaşmadan fiziksel mesafe koyabildik mi? Çinli ve Asyalıları günah keçisi ilân ederken haklı mıydık? Ekonominin kötüye gitmemesi için, fabrikalarda çalışmaya devam etmek zorunda kalan, toplu taşımlarla evleri ve işleri arasında gidip gelen işçileri, ya da iş güvencesi olmadığı için her gün ekmeğini kazanmak için sokağa çıkmak zorunda olanları, mevsimlik işçileri, göçmenleri koruyabildik mi? Adil ve eşitlikçi bir toplumsal çalışma/yaşama düzeni sağlayabildik mi?

Bir salgınla mücadeledeki en önemli yöntem, bulaşmayı önlemektir. Peki herkes, her bireyin yaşam hakkına bir saygı duruşu olan bu özeni gösterdi mi? Hastalığın daha ağır ve ölümcül seyrettiği gruplara karşı kendimizi sorumlu hissettik mi? Kişisel koruyucu ekipman kullanmanın, maske takmanın anayasal hakları, bireysel özgürlükleri ihlal ettiğini düşünmek doğru muydu? Riskli grupta olanların

sokağa çıkma özgürlüğünün ellerinden alınması doğru muydu? Kendimizi korursak, birbirimizi de koruruz, çünkü hepimiz birbirimize bağlıyız diye düşündük mü?

Yoksa insanoğlu, kriz ortamlarında yaratıcılığını ortaya çıkarabilecek potansiyelde yetişme hakkı elinden alındığı için mi böyle davrandı? Oysa toplumsal korku ve kaygı içinde olmak yerine, sakin ve farkında olarak kendimizi koruyabildiğimiz bir toplumsal bilinç içinde olmamız mümkün olamaz mıydı?

Sağlık, yurttaşın hak, devlete görevdir. Her ülke kendi sağlık ordusuyla elinden gelenin en iyisini yaptı ve yapmaya da devam ediyor. Ancak tüm dünya böyle bir krize daha hazırlıklı bir düzen içinde yaşıyor olamaz mıydı?

Hekimler olarak bu pandemide, belirli bir vaka tanımını olmadığı gibi belirli bir tedavisi de olmayan bir hastalıkla savaştık ve savaşmaya devam ediyoruz. Hâlihazırda, bu virüse karşı ne etkili bir ilaç var, ne de insanoğlunu koruyacak bir aşı var. Aşı bulunamaz ise dünya nüfusunun %40-70'i etkilenmeden salgının bitmesi öngörülüyor. Vakaların ölümcüllük oranını (%2-3.8) hatırlayarak, aşı bulununcaya kadar zaman kazanmak için korunma yöntemlerine uymamız gerekiyor. Peki, bu aşı bulunduğunda, bu aşının üretim yöntemi tüm insanlığın kullanımına ücretsiz olarak sunulacak mı? Ya “aşı karşıtları”, aşısız bir dünyanın nasıl olacağını gördüler mi?

Bu, insanlık tarihinde gördüklerimizden farklı bir “pandemi”; hepimiz tüm toplum bireyleriyle eşit olarak hastalanma riski taşıyoruz. Eşit olduğumuz anlamamız için böyle bir pandemiye ihtiyacımız var mıydı? Bunu anladıysak, sosyal eşitsizliğin sür-

*Maltepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

mesine izin verecek miyiz? Hak yemeden, başkasına hakkını vererek yaşamayı bilebilecek miyiz?

Sağlık kahramanları olarak biz hekimler ve tüm sağlık çalışanları, yardımlaşarak, işleri bölüşerek, profesyonelce bu süreci yönettik ve yönetmeye devam ediyoruz. Bunun için enfeksiyon hastalıkları uzmanı olmamız gerekmiyordu. Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için birlik olmamız gerekiyordu ve öyle de oldu. Tümüyle çok iyi hazırlanmış takım çalışması, bilim kurullarının desteği ve en doğal halimiz ile bu savaşı sürdürüyoruz. Her hasta genel durumu kötü olarak gelmiyor. Her hasta yoğun bakıma inmiyor. Asıl sorunumuz, nefes darlığını açıklayacak başka bir hastalığı yokken, nefes darlığı gelişmeye başlayan grup. Virüs çok hızlı yayıldığı için, aynı anda çok sayıda böyle hastanın hastanelere başvurusu ve yoğun bakımların bu sayıya karşılık verememesi, asıl sorun. Ülkemizde, çok şükür ki, bu yoğunluğa ulaşmadık. Ama yeryüzündeki diğer insanlar için duyarsız kalabilir miyiz?

Profesyonel bir takım olarak çalışıyoruz ve insanın güvendiği, bu güvenle sevdiği takım arkadaşları ile bir mücadelede yanyana savaşması “aşk” gibi bir şey aslında. Biz sevdik ve kendimizi verdik. Bu deneyimin içinden birbirimize güvenle, elele geçip gidiyoruz. Peki, bu pandemi tüm insanlara sevgiyle vermeyi öğretti mi? Sevgiyle vermenin dönüştürücü etkisiyle, insanoğlu yaşamını yeniden erdemlerle yapılandırabilecek bir bilince ulaştı mı?

Pandemi sonrasında daha adil, daha paylaşımcı ve dayanışmacı bir düzeni kurmamız, geliştirmemiz gerekmiyor mu? Yeni normalimiz bu olamaz mı?

Biz bu pandemiden neler öğrendik?

Gelecek, *Nazım Hikmet*'in mısralarındaki gibi olabilir mi?

Topraktan ateşten ve denizden
doğanların
en mükemmeli doğacak bizden.

Ve insanlar ellerini
korkmadan
düşünmeden
birbirlerinin ellerine bırakarak
yıldızlara bakarak
“yaşamak ne güzel şey!”
diyecekler.

Bir insan gözü gibi derin
bir salkım üzüm gibi serin
bir ferah
bir rahat
bir işitilmemiş şarkı söyleyecekler.

Hiçbir ağaç
böyle harikulade bir yemiş vermemiş
olacaktır.

Ve en vadedici
bir yaz gecesi bile
böyle sesler
böyle inanılmaz renklerle
sabaha ermemiş olacaktır.

Topraktan
ateşten
ve denizden
doğanların
en mükemmeli doğacak bizden.

HUKUKUN PANDEMİ İLE YA DA PANDEMİNİN HUKUK İLE İMTİHANI!

Av. Vedat Ahsen Coşar*

Dünyayı bir gram ağırlığında, 120 nanometre çapında bir virüs esir aldı: COVID 19. Dünyanın en gelişmiş ülkelerindeki viroloji uzmanları ve enstitüleri, ne yazık ki bu virüsle baş etme konusunda aciz kaldı. Bu virüs sonrasında çok sayıda insan, hayatını, sağlığını, işini, yakınlarını kaybetti. Hemen herkesin seyahat etme serbestisi, dilediği gibi yaşama özgürlüğü, çalışma hakkı, yeme-içme zevki, arkadaşlarıyla oturup sohbet etme keyfi alabildiğine kısıtlandı.

Bunun daha bu şekilde ne kadar süreceğini, kaç insanın daha hayatını, sağlığını, işini, yakınını kaybedeceğini bilmiyoruz. Kendimizi, hayatımızı, sağlığımızı, yakınlarımızı bu musibetten korumak için sadece uzmanların önerdikleri tedbirleri alıyor, bu bağlamda maske kullanıyor, başkaları ile aramızdaki fiziksel/sosyal mesafeyi korumaya çalışıyor, hijyen kurallarına uyuyor ve bir korku filmi gibi olup biteni izliyoruz.

Bu virüsle birlikte gelen, dünyada birden fazla ülkede veya kıtada, çok geniş bir alanda yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalıklara verilen genel isim olan pandemi, kuşkusuz başka toplumları etkilediği gibi bizim toplumumuzun da her kesimini etkiliyor ve tehdit ediyor. Ama bunun toplumumuzdaki herkesi eşit olarak ve aynı ölçüde etkilediğini söylemek pek mümkün değil. Öyle ki pandeminin getirdiği ağır ekonomik şartlar altında yoksullar, imkânları daha iyi olanlara oranla çok daha olumsuz bir şekilde etkileniyorlar. Bu bağlamda küçük işletme sahibi olan, pandemi nedeniyle ekonomik kriz yaşayan ve dolayısıyla işlerini çekip çeviremeyen insanlar pandemiden çok daha kötü şekilde etkilenmiş durumdadır.

Türkiye gibi pandemiye, yaşadığı ekonomik kriz ortamında yakalanan ve esasen imkânları da kısıtlı ve sınırlı olan ülkelerdeki insanlar ayakta durmakta zorlanıyorlar. Öyle ki Türkiye ekonomisinin çok önemli bir kısmını oluşturan KOBİ'ler pandeminin getirdiği ağır ekonomik şartlar altında fazlasıyla ezilmiş, geri ödenmesi gereken kredilerin, ertelenen vergi borçlarının altında kalmış durumdadır. Ülke genelinde istihdam imkânları azalmış, işsizlik daha da artmıştır. Çok sayıda işletme kapanmıştır, birçoğunun da kapanma olasılığı yüksektir. Artan cari açığa, azalan döviz rezervlerine bağlı olarak ekonomik riskler daha da fazlalaşmıştır.

Ve elbette kadınlar, yoksul kadınlar, ağır ve eşit olmayan eviçi bakım sorumluluklarıyla karşı karşıya bulunan, toplu taşıma araçlarıyla işlerine gidip gelen ve o nedenle daha fazla risk altında olan kadınlar, pandemiden çok daha olumsuz şekilde etkilenmiş

durumdadır. Ücretsiz izne ilk ve daha çok sayıda çıkarılanlar kadınlar olmakla birlikte, bu konuda da kadınlar fazlasıyla mağduriyet içindedirler. Uzmanların tespit ve ifade ettiklerine göre, bu süreçte kayıtdışı çalışan kadınların sayısındaki artış da oldukça fazla durumdadır.

Pandemi sırasında teyakkuza geçen hemen her devlet, başta yaşama hakkı olmak üzere kendi yurttaşlarının insan haklarını ve toplumlarının sağlığını korumak için gerekli olan tedbirleri almaya, bu konuda üzerlerine düşen pozitif yükümlülükleri yerine getirmeye, bu amaçla sokağa çıkma yasağından maske kullanma zorunluluğuna kadar gerekli olan tedbirleri sağlamaya, halkı pandemi konusunda bilgilendirmeye ve eğitmeye, gündelik hayatı ve çalışma koşullarını düzenlemeye, pandemi ile mücadele konusunda alınan önlemlere uymayanlara yönelik olarak cezai yaptırımlar uygulamaya çalışıyor.

Ekonomik yönden güçlü olan devletler, kendi yurttaşlarına ve özellikle işletme sahiplerine ekonomik olarak destek olmuştur ve olmaya da devam etmektedirler. Ekonomik imkânları ve kaynakları sınırlı olan ülkemiz ise, yurttaşlarına, esnafa ve küçük işletme sahiplerine ne yazık ki ekonomik yönden gerektiği kadar destek olamamış, maddî anlamda zor durumda olan yurttaşlarına sadece 1.000 TL ile sınırlı olarak pandemi yardımı yapabilmiş, esnafa ve küçük işletme sahiplerine ise kamu bankaları aracılığıyla 10.000 TL'sine kadar altı ay geri ödemesiz ve en fazla 36 ay vadeli pandemi destek kredisi açabilmiştir. Bu kredilerin geri ödeme zamanı geldiği ve ekonomik kriz de devam ettiği için esnaf ve küçük işletme sahipleri zor ve hatta çaresiz durumdadır.

Ülkemiz yönetimi pandemi ile mücadele ve pandemiden korunma hususunda alınan tedbirler konusunda tıbbî yönden de gelgitler yaşamaktadır. Öyle ki T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından pandemi ile mücadele için oluşturulan Sağlık Bakanlığı Koronavirüs Bilim Kurulu tarafından önerilen tıbbî önlemler, gerek siyasî, gerekse ülke ekonomisinin daha dar bir boğaza girmemesi nedeniyle tam olarak yerine getirilememekte, alınan tedbirlerin, getirilen yasakların hukuka uygun olup olmadığı konusunda da ciddi tartışmalar yaşanmaktadır.

Öyle ki kimi değerli hukukçular son derece isabetli bir şekilde, olağanüstü hal ilân edilmeden yaygın şekilde sokağa çıkma yasağı konamayacağını, insanların toplu halde ibadet etmesinin engellenemeyeceğini, ülke genelinde seyahat, mülkiyet, toplantı gösteri ve yürüyüş hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmayaca-

* Türkiye Barolar Birliği Eski Başkanı.

ğını, sadece 65 yaş üzerindeki yurttaşlara sokağa çıkma yasağı getirilmesinin Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğunu, maske takma zorunluluğunun yasal bir dayanağının bulunmadığını, maske takmayanlara yönelik ceza uygulamasının kanunda yeri olmadığını, buna rağmen bunun uygulanmasının”kanunîlik” ilkesine aykırı olduğunu, idarî para cezalarının ancak mülkî amirler tarafından uygulanabileceğini, polislin idarî para cezası tutanağı düzenleme yetkisi olmadığını, buna rağmen polislin idarî para cezası düzenlemesinin kanuna uygun bulunmadığını, İçişleri Bakanlığı genelgesiyle ve idarî işlemlerle geniş yasaklar getirilemeyeceğini, sadece hastalığın bulaşması durumunda veya bulaştığına ilişkin somut şüphe olan hallerde karantina ve sokağa çıkma yasağı gibi tedbirlerin uygulanmasına imkân veren Umumî Hıfzıssıhha Kanununa veya İl İdaresi Kanununa dayanılarak karantina tedbirlerinin uygulanmasına karar verilemeyeceğini, temel hakları çok ağır şekilde sınırlayan bu nitelikteki tedbirlerin alınmasının sadece genel sağlık nedeniyle olağanüstü hal ilân edilmesiyle mümkün olduğunu ileri sürmektedirler.

Tedbir niteliğindeki hukuka aykırı uygulamalar, ne yazık ki sadece yukarıda işaret ve ifade edilenlerle sınırlı değildir. Dahası da vardır. Örneğin, mobil uygulama üzerinden alınacak HES (Hayat Eve Sığar) kodunun dar anlamda KVKK’nu (Kişisel Verileri Koruma Kanunu) ve Kişisel Sağlık Verileri Hakkında Yönetmelik ile getirilen düzenlemelere, geniş anlamda ise Anayasa ile güvence altında olan temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıdığı ve dolayısıyla bu konuda bireysel özgürlüklere müdahale ile kamu sağlığı arasında olması gereken dengenin olmadığı ya da bozulduğu yönünde ciddi itirazlar ve görüşler vardır.

Son olarak Yüksek Seçim Kurulunun 2.10.2020 tarihli ve 37540380-050.01.04-E.256279 sayılı yazısı ile İl ve İlçe Umumî Hıfzıssıhha Meclislerinin, hukuka aykırı karar almaya davet edilmesi, bu davet sonrasında Bakanlık genelgesiyle ve Hıfzıssıhha Kurulu kararı ile ve kanunun emredici hükmüne rağmen Baroların seçimli Genel Kurullarını yapmalarının ertelenmesine karar verilmesi, yeni hukukî tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

AVM’ler ve adliyeler açık, parti kongreleri yapılabilir ve hatta bunların yapılmasında bir sakınca yoktur denirken, Baroların seçimli Genel Kurullarının yapılmasının yasaklanmasını anlamak gerçekten anlaşılabilir ve kabul edilebilir gibi değildir. Kaldı ki kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Baroların yönetim ve denetim organlarının seçimine ilişkin takvim kanunla belirlenmiş olmakla, İl Umumî Hıfzıssıhha Kurullarının, salgın hastalık gerekçesiyle de olsa, kanunla belirlenmiş olan bu takvimini değiştiremeye yetkisi de yoktur. Çünkü Hıfzıssıhha Kurulları sadece tehlikeli salgın hastalığın

bulaşmasını önlemek amacıyla, görevli, seçmen ve aday olarak seçim sürecine katılan kişilerin almaları gereken tedbirleri belirleyebilir. Dahası Yüksek Seçim Kurulunun emsal nitelikteki 06.12.2008 tarih, 317 sayılı kararına göre, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının seçimlerini erteleme yetkisi de bulunmamaktadır.

Yine maske takmadıkları, sokağa çıkma yasağına uymadıkları, fizikî mesafe kurallarına aykırı davrandıkları için haklarında idarî para cezası uygulanan ve fakat bu para cezalarını ödemeyenlerin, kamu hizmetlerinden yararlanamayacakları, bu bağlamda bu kişilerin kamudaki ve devlet dairelerindeki iş ve işlemlerinin yapılmayacağı yönündeki açıklama ve uygulama da “çifte cezalandırma” niteliğinde olmakla, ceza hukukunun temel ve evrensel kuralı olan “*non bis in idem*” ilkesine aykırıdır. Kaldı ki devletin kamu alacağı niteliğindeki bu idarî para cezalarını, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre tahsil etme olanağı olduğu halde, bu yola başvurmayarak çifte cezalandırma uygulamasına gitmesinin de hukuka ve kanuna aykırı bulunduğu son derece açıktır.

Peki, devletin hukukun ve yasanın emrettiği hususlara aykırı şekilde ve “ben yaptım oldu” anlayışıyla hareket etmesi yerine hukuka ve yasaya uygun olarak hareket etmesi için ne yapması gerekirdi? Herhalde bu sorunun cevabı Anayasanın 15. maddesi gereğince temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının kısmen veya tamamen durdurulması ve Anayasada öngörülen gerekli tedbirlerin alınması, bu bağlamda Anayasanın 119. maddesi çerçevesinde olağanüstü hal ilân edilmesi idi.

Bu yapılmamış, bu yola başvurulmamış olmakla, pandemiyle mücadele konusunda alınan ve alınacak olan bütün tedbirlerin, “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkelere aykırı olamaz” diyen Anayasanın 13. maddesinde, çerçevesi belirlenen koşullara uygun olması gerekir.

Peki, uygun mudur? Ne yazık ki, yukarıdaki bölümlerde verdiğim örneklerden de anlaşılacağı üzere, uygun değildir. Ve o nedenle pandemi konusunda alınan tedbirlerin, yapılan uygulamaların, getirilen yasakların hemen hepsi Anayasanın az yukarıda içeriğine yer verdiğim 13. maddesi hükmüne aykırıdır.

Sonuç: Ne yazık ki hukuk, diğer pek çok konuda ve alanda olduğu gibi pandemi konusunda verdiği sınavda da başarılı olamamış, diğer bir deyişle pandemi başkaca şeyleri ezip geçtiği gibi hukuku da ezip geçmiştir.

Joaquín José Martínez

“ÖLÜM KUYRUĞUNDA YAŞADIKLARIM UNUTULAMAZ”

Joaquín José Martínez, işlemediği bir suç yüzünden ölüme mahkûm edilmiş, ancak ölüm kuyruğundan kurtulabilmiş bir Avrupa yurttaşı. Martínez neyle suçlandığını, davanın ayrıntılarını, ölüm kuyruğu sürecini, bu sürecin kendisine neler hissettirdiğini anlatıyor. Ölüm kuyruğunda yaşadıklarını unutamayacağını vurgulayan Martínez, “17 yıl geçtiği halde, dünmüş gibi hissediyorum. Fiziksel kötü muamele var, hem de bütün düzeylerde; ama hiçbir şey psikolojik kötü muameleyle karşılaştırılmaz” diyor.

SÖYLEŞİ: Rajiv Narayan

“Ölüm kuyruğu”ndan ayrılabilmiş ilk Avrupa yurttaşısınız. Yapmadığınız bir şeyle ilgili itham edilip tutuklandığınız zaman nasıl hissettiniz? Ölüm cezasının uygulandığı Amerika Birleşik Devletleri eyaletlerinden birindeydiniz. İdam edileceğinizi ne zaman ciddi ciddi düşünmeye başladınız? Tutuklandığınız anda, özellikle de ölüme mahkûm edildiğiniz anda, yıllarca desteklediğim sistemin kendisi tarafından ihanete uğradığımı hissettim. Size belirtmek isterim ki, ölüm cezasından yanaydım. “Ölüm kuyruğu”na girdiğim zaman, desteklediğim bu aynı sistemin bana ihanet ettiğini hissettim. Yine de itiraf etmeliyim ki, ölüm kuyruğuna girdiğim zaman, başlarda ölüm cezasının başka ailelere hayatlarının bir bölümünü kapatmaya bir şekilde yardımcı olabileceğine hâlâ inanıyordum. Kızlarıma bir şey olsaydı, ne yapardım, diye düşündüm.

Ne ile suçlanmıştınız?

Biri 24 yaşında, diğeri de 25 yaşında olan bir karikocayı öldürmekle suçlanmışım. Adam dokuz defa vurulmuş, kadın da 35 defa bıçaklanmıştı. Bu ikili cinayetle suçlandım, ama bu vaka iki açıdan araştırıldı. Öldürülen adam sırf bir uyuşturucu satıcısı değildi; Tampa şehrinin bir polisinin oğluydu. Bir yandan cinayeti işleyen kişiyi bulmak istiyorlardı, diğer yandan ise Sorgulama Bölümü Şefinin oğlunun, nasıl uyuşturucu satıcısı olabildiğini bilmeyi hedefliyorlardı. Bunun için bir günah keçisine ihtiyaçları vardı ve bu olayı olabildiğince hızlı bir şekilde sonuca bağlamaları gerekiyordu. O sıralarda çok karmaşık bir boşanma süreci yaşıyordum, çünkü karım, kızlarımızın vekaletini almak istiyordu. Eski karım polise telefon etmiş ve kanaatine göre, bu iki cinayetin sorumlusunun benim olabileceğimi söylemiş.

Davanın ayrıntılarını bize anlatabilir misiniz?

Başlarda sisteme inanıyordum ve suçsuz olduğumu bildiğim için, Florida’daki en iyi avukatı tutma gerekliliğini duymadım. Böylece, güvendiğim bir avukata –boşanma davama, şirketime bakan avu-

kata– savunmamı verdim. Ona güveniyordum ve ABD’de yargı sisteminin nasıl işlediğini bilmiyordum, bütün bu yolsuzlukların farkında değildim ve bana karşı sonuçlar yaratabilecek şeylerin olduğunu bilmiyordum. Böylece, ölüme mahkûm edildiğim an geldi. Kendimi, avukatım da dahil herşeyin iyi olacağını söyleyenlere kaptırdım, ama onlar yanılmışlardı.

Ailenizin desteğine güveniyor muydunuz? Sizinle birlikte ölüm kuyruğunda olanlar da ailelerinden böyle bir destek göreceklere güveniyorlar mıydı? Benim durumum bir istisnaydı. Yalnızca ailemin desteği yoktu. Onlar bütün Avrupa’ya ve hemen hemen bütün dünyaya yayılan bir kampanya başlattılar. Medyayı, sivil toplum kuruluşlarını, siyasetçileri harekete geçirmeyi başardılar. O mükemmel denklem sayesinde yeniden yargılandım, ama böyle bir destek bütün ölüme mahkûm edilenlere verilmiyor. Eğer ölüm kuyruğunda olanların çoğu böyle bir destek alsaydı, daha az insan ölüme mahkûm edilirdi. Bu da yalnızca paradan dolayı değil, herkesin desteğinden dolayı. Bu farkların bazılarını özgürlüğe kavuşturması, bazılarının ise hapiste kalmasına ya da idam edilmesine yol açması çok acı bir şeydir.

Cezaevinde karşılaştığınız, ölüm kuyruğunda olan insanlarla hâlâ temasta mısınız?

Cezaevinde rastladıklarımın hemen hemen hiçbiri artık orada değil. Çok acıdır ki, bazıları infaz edildi, bazıları da kanserden öldü. Pablo Ibar’ın ailesiyle tanışmıştım¹. İspanyol vatandaşı olan Pablo Ibar’ın durumu şu anda açılmış yeni bir davayla gözden geçiriliyor. Umarım, o da benim gördüğüm muameleyi görebilir. Ölüm kuyruğunda olanlarla teması sürdürmek çok zordur, çünkü sistem buna izin vermiyor. Benim durumumda, benim bölümümde olan üç kişiden bir ben kaldım. Bu benim her bir gün taşımak zorunda olduğum bir yükür, çünkü bugün serbest olmamı, gördüğüm desteğe borçlu olduğumu biliyorum.

Daha önce idam cezasının güçlü bir destekçisi olduğunuzdan bahsetmişsiniz. Fikrinizi ne zaman değiştirdiniz? Bugün bu cezaya izin veren sistem hakkında ne düşünüyorsunuz?

Değişikliğim bir gecede olmadı, diğer mahkûmların insanlıkdışı bir şekilde acı ve zulümden mustarip olduğunu görünce başladı. Beni en çok etkileyen vaka, sekiz yaşındaki bir kıza tecavüz ve cinayetten, yaklaşık 19 yıl ölüm kuyruğunda olan Afrikalı-Amerikalı Frank Smith’ti. Bu adam, masum olduğunu iddia ederek bütün hayatını idam koşusunda geçirdi ve bu yüzden delirdi. O, iyi bir adamdı. Bu adam kanserden öldü ve ölümünden sonra, avukatı ona masum olduğunu

¹ Pablo Ibar, Ocak 2019’da ömür boyu hapse mahkûm edildi.

<https://deathpenaltynews.blogspot.com/2019/05/convicted-murderer-pablo-ibarescapes>.

kanıtlayan DNA kanıtını aldı, ama o çoktan ölmüştü. Yapılabilecek hiçbir şey yoktu. Frank, sekiz yaşındaki bir kıza tecavüz etme ve öldürme suçlamasıyla yetkililerden ve hemşirelerden insanlıkdışı muamele gördü. Sonra, bu adamın masum olduğu kanıtlandığında, yapılabilecek hiçbir şey kalmamıştı. Ölmüştü; yalnız, ailesi ve arkadaşları olmadan ölmüştü. Kendi kendinize şöyle düşünüyorsunuz: Bu adil değil... Dolayısıyla asıl mesele, sadece bana veya Pablo Ibar'a ne olduğu değil, eve dönemeyen mahkûmların başına gelenler. Bu dava beni çok etkiledi ve idam cezası konusundaki fikrimde ciddi bir değişikliğe neden oldu. Nefret ve intikamın simgesi olan ölüm cezası, toplumumuzda olmaması gereken bir şey. Beni değiştiren sadece ölüm kuyruğunda olmam değil, aynı zamanda pekçok adaletsizliğe maruz kalan Frank Smith gibi diğer insanlarla tanışmamdı. Onu tüm kalbimle sevdim ve her zaman hatırlayacağım.

Mahkeme size yasal olarak öldürüleceğinizi söylediğinde ne düşündünüz?

İlk duruşmamı açıkça hatırlıyorum. İşlediğim suçlardan dolayı idam cezasına çarptırıldığım ve idam edileceğim söylendi ve ben hiçbir şey yapmadığımı biliyordum! Ölüm kuyruğuna girdiğimde ilk olarak kendi kendime şöyle düşündüm: “Aman Allahım! Yapmadığım bir şey yüzünden idam cezasına çarptırıldım. Yapmadığım bir şey yüzünden beni öldürecekler.” Kafamdaki tek düşünce buydu. Herşeyin bittiğini sanıyordum. Kendi kendime dedim ki: “Ya tepki verirsin ya da ailene ve arkadaşlarına danışsın ve sisteme inanmayı bırakırsın, ya da hayatın burada biter. Sistem beni bir kez hayal kırıklığına uğratmıştı. Beni tekrar yüzüstü bırakmasına izin vermeyeceğim.”

Amerika Birleşik Devletlerinde bir bütün olarak ölüm kuyruğu süreci ne kadar pahalıdır? ABD'deki bir ölüm cezası vakası için para ne kadar önemlidir?

Para çok çok önemlidir. Herşey değildir, ama parasız pek fazla bir şey yapamazsınız. Ölüm kuyruğundan kurtulmak için bazı şeylerin tam bir şekilde biraraya gelmesi gerekir: avukatlardan oluşan iyi bir ekip, aile, medyanın desteği, ilişkiler ve siyasetçiler. Birçok şey biraraya gelmeli ve bunların arasında para da olmalı. İkinci davanın açılması için gerekli olan, ailemin toplayabildiği milyon dolarlar olmasaydı, suçsuzluğuma rağmen, ben bugün hâlâ hapiste olurduym ya da infaz edilmiş olurduym.

Ölüm kuyruğunda yaşama koşulları, özellikle de psikolojik bakımdan nasıldır? O dönemin sonuçlarının etkisi hâlâ sürüyor mu?

Ölüm kuyruğunda yaşadıklarım unutulamaz. Benim durumumda, 17 yıl geçtiği halde, dünmüş gibi hissediyorum. Fiziksel kötü muamele var, hem de bütün düzeylerde; ama hiçbir şey psikolojik kötü muameleyle karşılaştırılmaz. Cezaevi otoriteleri ve görevlileri, infaz edileceğinizi sürekli olarak hatırlatıyorlar, terk edilmiş olduğunuzu, ailenizin sizi sevmediğini söylüyorlar. Bu, fiziksel kötü muameleden daha çok etkiliyor. Yine de ölüm kuyruğunda olan her insanın

farklı yaşantıları oluyor. Benim durumumda psikolojik muamele, fiziksel muameleden daha kötüydü. Öyle zamanlar oluyordu ki, uyurken rüyamda uyuduğumu görüyordum, sonra da uyanınca ve demir parmaklıkları görünce bağırıyordum: “Allahım, bu bir rüyaydı.” Ölüm kuyruğunda üç yıl geçirdim, bu da benim hayatımın yarısı gibiydi. En kötü anılar o vahşi anlarla ilgilidir –dostların infaz edilmesi, o vedalaşmalar... O anlarda öyle yalnız hissediyordum ki. Bayramlar en kötü zamanlardı! Noel, doğum günleri... Ailenizin dışarıda, sizin kadar ya da sizden çok acı çektiğini bilmeniz... Ailemden bu büyük desteği almasaydım, İspanyol yurttaşlardan aldığım bunca mektupları almasaydım, medya olmasaydı yıkılırdım. Bunlar sayesinde devam edebildim, yıkılmadan kalabildim.

Pablo Ibar'ın durumundan söz ettiniz. Son zamanlarda onunla temas kurabildiniz mi? Davası nasıl gidiyor?

Evet, daha önce söylediğim gibi ailesiyle ve onların sözcüsüyle temastayım. Şunu da söylemeliyim ki Pablo Ibar'ın ailesi beraat ettiği duruşmaya geldi. Bu aileye büyük bağlılık duyuyorum. Dualarımda hep vardılar. Onlara iyilikler diliyorum ve Pablo'yu yakında evinde göreceğimizi umuyorum. Onun durumu karmaşıktır; yeni bir davanın açılması bu kadar zaman almamalıydı. Bugün söyleyebileceğim şudur: Ellerindeki verilerle Pablo Ibar ölümüne mahkûm edilemez. Bu, Anayasaya aykırı olurdu.

Size bütün bu yaptıkları için ABD'nin yargı sistemini bağışlayabildiniz mi?

Bu, birçok kimsenin bana sorduğu bir sorudur: Eski karınızı, polisi bağışlayabildiniz mi? Eğer siyasal ya da ekonomik nedenlerden, şu ya da bu şekilde beni infaz edilmiş görmekten memnun olacak bütün o insanları düşünseydim, bugün hınç ve kinle dolu olurduym. Bütün bunlar beni ölü ya da infaz edilmiş görmek istiyorlardı, ama ben bütün bu kini besleseydim, bugün olduğum insan olamazdım. Ben Tanrıya inanan bir insanım, hayatını son anına kadar yaşayan ve bağışlamanın ne demek olduğunu bilen bir insanım. Bağışlamanın ne demek olduğunu biliyorum ve benden istenmediği zaman bile bağışlayan bir insanım. Sadece ileriye bakıyorum ve bana yaptıklarını bağışlıyorum. Bunun beni daha güçlü yaptığını düşünüyorum.

Amerika Birleşik Devletlerinde ölüm cezasının geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Bunca kuruluşun ve Ölüm Cezasına Karşı Uluslararası Komisyonunun mücadelesi çok önemlidir. Bugün bu kadar insanın ölüm cezasına karşı mücadelesi, ben Amerika Birleşik Devletlerinde bir okula gittiğim zamanlarda düşünülemez bir şeydi. Bunun tartışması bile olmazdı. Ölüm cezasına ‘hayır’ demek, hemen hemen savaşa ‘hayır’ demek gibi bir şeydi. Anti-Amerikan bir şeydi. Şeylere farklı bir bakıştı. Bu Komisyonun kurulduğunu düşünmek, ölüm cezasına karşı mücadele eden yargıçların, siyasetçilerin ve kamu görevlilerinin olduğunu düşünmek, bana bu konuda ümit olduğunu düşündürüyor.

MERKEZDEN...

UNITWIN Ağları/UNESCO Kürsüleri

5. İstişare Toplantısı

UNITWIN Ağları/UNESCO Kürsüleri 5. İstişare Toplantısı, 17 Eylül 2020 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirildi. Açılış konuşmaları, tanışma ve UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun sunumuyla başlayan toplantı, ülkemizde faaliyet gösteren UNESCO Kürsülerinin sunumlarıyla devam etti. Toplantı, genel değerlendirme ve kapanış oturumuyla sona erdi. Toplantıya yalnızca halen mevcut UNESCO Kürsüleri değil, aynı zamanda kürsü kurmak isteyen üniversite temsilcileri de katıldı. Böylece bünyesinde UNESCO Kürsüleri bulunan üniversiteler ile bu programa katılmak isteyen üniversiteler arasında deneyim ve bilgi paylaşımına olanak sağlanırken, iletişim ve işbirliği imkânları da yaratılmış oldu.

Sağlık çalışanlarına burs imkânı

Maltepe Üniversitesi, 2020-2021 güz döneminde İnsan Hakları Tezli ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına başvuran sağlık çalışanlarına tam burs verdi. Sekiz sağlık çalışanı tam bursla programa kaydoldu.

TÜRKİYE'DEN...

5. Yüksek İnsanı Değerler Ödülleri sahiplerini buldu

Üsküdar Üniversitesi tarafından toplumsal değerlerin gelişmesi amacıyla topluma örnek olan, iyiliğe teşvik edecek davranış, olay ve kişilerin ödüllendirilmesi hedefiyle verilen “Yüksek İnsanı Değerler Ödülleri” sahiplerini buldu. 5 Mart 2020 tarihinde beşincisi gerçekleştirilen törendeki ödüllerin sahipleri, TEMA Vakfı Onursal Başkanı merhum Hayrettin Karaca, Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, bilim insanı Prof. Dr. Banu Onaral, Devlet Tiyatroları Sanatçısı Turgay Tanülkü, yazar-akademisyen Prof. Dr. Nazif Gürdoğan, Tuzla Belediye Başkanı Dr. Şadi Yazıcı ve Elazığ depreminde iki kişiyi enkazdan sağ olarak çıkaran Mahmud El Osman oldu.

Yeni Bir İnsan Hakları Hareketine Doğru:

Küresel İnsan Hakları Krizi Karşısında Ne Yapmalı?

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 3-7 Ekim 2020 tarihlerinde “Yeni Bir İnsan Hakları Hareketine Doğru: Küresel İnsan Hakları Krizi Karşısında Ne Yapmalı?” başlıklı, uluslararası çevrimiçi bir sempozyum düzenledi. İnsan hakları alanında mevcut durumu ortaya koymayı ve yeni stratejiler geliştirmeyi hedefleyen bu beş günlük sempozyumda “günümüzün otoriterleşen, olağanüstü hâl ya da en azından olağandışı güvenlik tedbirleriyle yol alan,

sağ-popülizmin milliyetçi-muhafazakâr eğilimleriyle çizilen ve en nihayetinde sivil alanı kapatan siyasal evreninde” insan haklarının, nasıl bir işleve sahip olduğu sorusu tartışıldı. TİHV’in, bu sempozyumu gerçekleştirmekteki hedefi, insan hakları aktörleri için yeni stratejiler ve modellerin geliştirilmesi amacıyla mevcut durumu tartışmaktı. Sempozyumun bir diğer amacı ise insan hakları gündeminde ilk sırada yer alan ve alarm veren meseleler için hak savunucularının, akademisyenlerin, sivil toplum gönüllülerinin ve en genelinde sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelebileceği bir ortak düşünme alanı oluşturmaktı.

İnsan Hakları İzleme Kaynak Merkezi yenilendi

İnsan Hakları İzleme Kaynak Merkezi, insan hakları alanında izleme ve raporlamaya dair ulusal ve yerel bilgi, belge ve deneyimin ve Türkçeye kazandırılmış uluslararası yol gösterici belgelerin toplandığı ve sivil toplum örgütlerinin kullanımına sunulduğu bir “açık kaynak, kapasite geliştirme” aracıdır. Yeni yayınlarla düzenli olarak güncellenen Kaynak Merkezi, Türkiye’nin kabul etmiş olduğu insan hakları norm ve standartlarına uyup uymadığını sivil toplum örgütleri tarafından izlenmesini kolaylaştırma ve insan haklarının korunması ve güçlendirilmesine yönelik çabalarına katkıda bulunma amacını taşıyor. insanhaklariizleme.org’da 40’tan fazla kategori altında, 1.500’den fazla kaynak yer alıyor. Rapor, makale, sözleşme, kitap, dergi, broşür, harita, infografik v.b. türde pek çok kaynak için yazar, yayın yılı ve ilgili hak alanına göre web sitesinde arama yapılabilir.

İfade Özgürlüğü Atölyesi

Eskişehir Okulu ve İnsan Hakları Okulu ortaklığında, 16-18 Ekim 2020 tarihlerinde, dokuz atölyeden oluşan bir İfade Özgürlüğü Atölyesi düzenlendi. Her gün 90 dakikalık üç oturumdan oluşan programda halk sağlığından sanata, hukuktan akademik özgürlüğe farklı alanlarda ifade özgürlüğünün yeri tartışıldı.

“İnsan Hakları Bağlamında İnsanı Değerler”

Kısa Film ve Senaryo Yarışması

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü dolayısıyla, insan hakları alanında farkındalığı artırmak amacıyla “İnsan Hakları Bağlamında İnsanı Değerler” konulu “Kısa Film Yarışması” ile “Kısa Film Senaryo Yarışması” düzenliyor. Yarışmaya başvurular elden veya posta yoluyla TİHEK Hizmet Binasına yapılacak olup, yarışmaya başvurular 19 Ekim-19 Kasım 2020 tarihleri arasında yapılabilecek. Ödül olarak her iki dalda birincilere 15.000 TL, ikincilere 12.500 TL, üçüncülere 10.000 TL, ayrıca da 2.000 TL teşvik ödülü verilecek.

“COVID-19 Günlerinde Sivil Alanı Genişletmek” Hafıza Merkezi, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği ve Hollanda Helsinki Komitesi “Daralan Demokratik Alan ve Uluslararası Dayanışma” başlığıyla bir panel serisine başladı. Bu panellerle sivil alanda yaşanan zemin kaybı ve COVID-19 salgınının yarattığı değişim şartlarında insan hakları mücadelesine küresel bir mercek tutmak, önümüzdeki engel ve imkânları bu çerçeveden tartışmak amaçlanıyor. Her birinde Türkiye’den ve dünyadan birer hak savunucusunu konuk edileceği serinin ilk panelinde sivil alan, otoriterleşme, popülizm üzerine kavramsal ve karşılaştırmalı bir anlama çabası eşliğinde, salgın koşullarında sivil alanın nasıl genişletebileceğine dair umutlu bir perspektif ortaya konmaya çalışıldı. 15 Ekim 2020’de gerçekleştirilen “COVID-19 Günlerinde Sivil Alanı Genişletmek” başlıklı ilk panelin konuğu, Kolombiyalı hukukçu, sosyolog ve insan hakları savunucusu César Rodríguez Garavito idi. Panelin moderatörlüğünü Hafıza Merkezi Eş Direktörü, gazeteci Murat Çelikkan yaptı.

DÜNYADAN...

Ölüm Cezasına Karşı Dünya Günü

Her yıl 10 Ekim günü, Ölüm Cezasına Karşı Dünya Günü olarak kutlanıyor. Bu yıl, bu gün vesilesiyle verilen bilgilere göre, Birleşmiş Milletlere üye devletlerinin yüzde 74’ünü temsil eden 142 devlet, ölüm cezasını ya hukukundan tamamen kaldırmış ya da bu cezayı uzun zamandan beri infaz etmemiştir. 2019’da 20 devlet, ölüm cezasına çarptırılmış insanları infaz etmiş, geri kalan devletler ise, ölüm cezası verilen suçların sayısını azaltmıştır.

Kaynak: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/day-against-death-penalty>

Ölüm Cezasına Karşı Uluslararası Komisyonun 10. Yılı

2010 yılında, İspanya’nın o sıralardaki başbakanı olan José Luis Rodríguez Zapatero’nun önderliğinde ve aralarında Türkiye’nin de bulunduğu birkaç devletin katkılarıyla kurulan bu komisyon, 7 Ekim 2020 günü 15. toplantısını gerçekleştirdi. Ölüm cezasının dünyada kaldırılması, en azından hâlâ hukukunda yer alan devletlerde infaz edilmemesi için çalışmalar yürüten belli başlı uluslararası kuruluşlardan biri olan ve halen 25 devlet tarafından desteklenen bu Komisyon, eski uluslararası kuruluş liderleri, devlet başkanları, başbakan, bakan ve insan hakları çalışmalarıyla tanınan üniversite öğretim üyeleri olan 22 üyeden oluşuyor. Toplantıda ve onu izleyen Destek Grubu devletleri temsilcileriyle yapılan ortak toplantıda görüşülen konular arasında, Komisyonun

2021 yılı çalışmaları ve önümüzdeki Aralık ayında yapılacak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 75. oturumunda oylanacak olan “Ölüm Cezası Moratorium’una İlişkin Tavsiye Kararı”nın metni de bulunuyor. Bu konu, Birleşmiş Milletlerde ilk defa 2007 yılında ve 2008 yılından bu yana iki yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantılarında oylanıyor.

UNESCO ve Idries Shah Vakfı

“Dünya Masalları” Kısa Hikâye Yarışması

UNESCO, Idries Shah Vakfı ve UNESCO Uluslararası Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Şehirler Koalisyonu (ICCAR), dünyanın her yerinden 12-18 yaş aralığındaki çocukları/gençleri “Dünya Masalları Kısa Öykü Yarışması”na katılmaya ve “yarının zorlukları” hakkında bir kısa öykü yazmaya davet ediyor. Yarışmanın konusu ise, “Bir zamanlar geleceğimde/Once upon a time in my future”. Başvuları 31 Aralık’ta sona erecek yarışma sonuçlandığında, 21 ödül sahibinin öyküleri, Idries Shah Vakfı tarafından ePub formatında özel baskı, ciltli bir kitapta yayınlanacak, “7 Altın” kazanan aday ise bir iPad ile ödüllendirilecek.

Detaylı bilgi için: <https://en.unesco.org/news/unesco-and-idries-shah-foundation-launch-world-tales-short-story-competition>

2020 Nobel Tıp ve Kimya Ödülleri sahiplerini buldu

İsveç’in başkenti Stockholm’deki Karolinska Enstitüsü’nde, 5 Ekim 2020 tarihinde düzenlenen törenle, fizyoloji ve tıp alanında Nobel Ödülü kazananlar açıklandı. 2020 Nobel Tıp Ödülü, Hepatit C virüsünün keşfine katkıda bulunan ABD’li bilim insanları Harvey J. Alter, Michael Houghton ve Charles M. Rice’a verildi. Ödül komitesi tarafından yapılan açıklamada, “Ödüle lâyık görülen bilim insanlarının çalışmalarından önce Hepatit A ve B virüslerinin keşfi çok kritik adımlardı. Fakat Hepatit C’nin keşfi, kronik hepatit vakalarının sebeplerini ortaya çıkardı ve milyonlarca insanın yaşamını kurtaran kan testleri ve ilaçların geliştirilmesinin önünü açtı” ifadesi kullanıldı. Nobel Kimya Ödülü ise, gen düzenlemesi yöntemi çalışması yapan bilim insanları Emmanuelle Charpentier ve Jennifer Doudna’ya verildi. İsveç Kraliyet Bilim Akademisi, “Charpentier ve Doudna, gen teknolojisindeki en keskin aleti, CRISPR/Cas9 genetik makasını keşfettikleri için ödüle lâyık görüldü. Bu teknoloji bilim dünyasında devrim yarattı ve kanser tedavisinde yeni bir atılım yapılmasını sağladı. DNA’yı istenilen yerde kesme yeteneği bilim dünyasında devrim yarattı” açıklamasını yaptı.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 70. Yılında İnsan Hakları

Yayına Hazırlayan: İoanna Kuçuradi, Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, 180 sayfa.

Bu kitap, Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi ile UNESCO Felsefe ve İnsan Hakları Kürsüsü tarafından, 6-7 Kasım 2018’de, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ilânının 70. yılında düzenlenen uluslararası konferansta yapılan konuşmaların metinlerinden oluşuyor. 22 değerli konuşmacının arasında, UNESCO İnsan ve Toplum Bilimleri Birimi, Politikalar ve Programlar Müdürü, B.M. Gıda Hukuku Özel Raportörü, Avrupa Konseyi İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) üyesi ve İşgal Altındaki Filistin Özel Raportörü gibi uluslararası kuruluş üyeleri de bulunuyor. Ayrıca UNESCO Eski Genel Direktörü Federico Mayor’un konferansta yaptığı kapanış konuşması, Youtube’tan izlenebilir.

The Idea of Development Between its Past and its Future

İoanna Kuçuradi (ed.), Ideas Underlying World Problems, Vol I, LIT Verlag, Münster, 2020, 131 p.

Bu kitap, 1993 yılında, Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonu ve Türkiye Felsefe Kurumu tarafından Göreme’de düzenlenen uluslararası toplantıda yapılan ve yine aynı kurumlar tarafından yayımlanan konuşmaların ikinci baskısıdır. Bu arada olan gelişmelere bu toplantılardaki tartışmaların ışığında bakmak, robotların insanlaştırılmasına, insanların da robotlaştırılmasına çalışıldığı günümüzde, bazı yeni görme imkânlarının yolunu açıyor.

The Idea and the Documents of Human Rights

İoanna Kuçuradi (ed.), Ideas Underlying World Problems, Vol I, LIT Verlag, Münster, 2020, 136 p.

“Dünya Problemlerinin Temelindeki Fikirler” dizisindeki bu kitap, 25 yıl önce ilk baskısı yapılan kitabın ikinci baskısıdır. İnsan haklarının dünyada korunması bakımından, günümüzdeki durumu o zamanki durumla karşılaştırdığımızda, bu korumayı zorlaştıran ama farkına varılmayan yeni engeller görüyoruz. Örneğin, bazı ülkelerin COVID-19 pandemisiyle mücadele etme yolu olarak denediği, sonra da vazgeçtiği “sürü bağışıklığı”, yaşama hakkının ihlali değil midir? Bu kitaptaki makaleler, insan haklarının korunmasıyla ilgili bazı sorulara cevap denemeleri yapabilmek için zemin hazırlıyor.

Salgın: Tükeniş Çağında Dünyayı Yeniden Düşünmek
Derleyen: Didem Bayındır, Tellekt Yayınları, İstanbul, 2020, 432 sayfa.

Bu kitap, salgın olgusunu çok yönlü bir yaklaşımla ele alıyor; okuru bilim, ekonomi, siyaset, tarih, çevre,

toplumsal cinsiyet, sosyoloji, psikoloji, halk sağlığı, tıp tarihi, felsefe, edebiyat ve medya perspektiflerinden dünyayı yeniden düşünmeye davet ediyor. Derlemeye katkıda bulunan yazarlar: Bekir Ağırdır, Onur Akgül, Fatih Artvinli, Paul Auster, Evren Balta, Foti Benlisoy, Yenal Bilgici, Selva Demiralp, Önder Ergönül, Emre Gönen, Melek Göregenli, İlker Kayı, E. Fuat Keyman, İoanna Kuçuradi, Gülcan Özer, Gökün Taner, Ayşen Uysal, Nühket Varlık, Melda Yaman, Mine Yıldırım.

Mektuplardaki Felsefe/Arendt-Jaspers-Heidegger

Yusuf Örneş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2020, 192 sayfa.

20. yüzyıl Alman felsefesinin iki büyük filozofu olan Martin Heidegger ve Karl Jaspers, 1920 yılında tanıştıklarında, günün birinde aynı yüzyılda en azından kendileri kadar ünlü olacak bir siyaset filozofunun öğretmenliğini yapacaklarını düşünebilirler miydi? O kişi Hannah Arendt idi ve önce Marburg’da Heidegger’in, sonra da Heidelberg’de Jaspers’in öğrencisi olacaktı. Nazi Almanyası’nın yarattığı acılar nedeniyle hocalarıyla olan ilişkisi bir dönem kesintiye uğrayan Arendt, savaştan sonra bütün sıkıntılara rağmen onlarla yeniden ilişki kurmuş ve her ikisine de olan bağına sadık kalmayı başarmıştı. Bu kitap felsefeyle dolu üç hayatın mektuplardaki yansımalarını aktarıyor ve üç düşünürün birbirleriyle olan ilişkilerinin yanısıra, onların düşüncelerini karşılaştırarak bu filozoflar üzerine daha kapsamlı çalışmalar yapmaya teşvik ediyor.

Korona Sonrası Dünyaya Bakış

Editör: H. Haluk Erdem, Sentez Yayınları, Bursa, 2020, 240 sayfa.

İletişim teknolojisinin bir ürünü olan Skype üzerinden dört defa gerçekleştirilen buluşmalara katılan felsefe, bilim, sanat, eğitim ve teknoloji gibi farklı alanlarından pek çok uzmanın, COVID-19 salgını sonrasına yönelik görüşlerinin toplandığı bu kitapta, günümüzde ve gelecekte hangi düşüncelerin önplâna çıkacağı ve dünyayı hangi kavram ve değerlerle anlayabileceğimiz gibi konulardaki görüşleri dile getiriliyor.

Kaldırım Şu Heykeli Buradan

Belma Akçura, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, 237 sayfa.

Heykeller, nereye doğru yol aldığı belli olmayan insanlık tarihinin en “canlı” tanığı. Her defasında daha gürültülü, daha gösterişli, bir başka yalana ihtiyaç duymayan tek tanık... Gazeteci Belma Akçura, heykellerin başlarına gelenleri anlatıyor: Devrilip kafası ezilen, bombalanan, ipe dolanıp yerlerde sürüklenen, boynuna ilmek geçirilip köprüden sallandırılan, mo-hikan kesimi saç eklenen heykeller... “Put kırma” gerekçesinin, insanlık tarihine karşı kıyıcılığa dönüştüğü durumlara tanıklık ediyoruz bu kitapta.

Küreselleşme/Türkiye ve Dünyaya Genel Bakış

Mustafa Balbay, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2020, 320 sayfa.

Mustafa Balbay, bu kitapta dünyanın ve Türkiye'nin 2020 yılındaki görünümünü, tarihsel derinlik içinde kaleme alıyor. Kitabın birinci bölümünde COVID-19 salgınının çıkışı, genel sonuçları ve tarihteki salgınlar yer alıyor. Küreselleşmeye ilişkin özgün yaklaşımlar ortaya koyan Balbay, salgınlar tarihini aktarırken dünya gezilerindeki gözlemlerini de okurla paylaşıyor. İkinci bölümde dünyanın içinde bulunduğu duruma bakılıyor, COVID-19 salgınının sonuçları ışığında küreselleşmenin analizi ve çıkış yolları konu ediliyor. Üçüncü bölümde ise söyleşiler yer alıyor.

Kayı Çağı/Salgın Zamanlarında Ruh Sağlığı

Editör: Kemal Sayar, Kapı Yayınları, İstanbul, 2020, 240 sayfa.

Bu kitabı oluşturan makaleler, yaşadığımız COVID-19 salgınına toplumsal ve ruhsal düzlemde daha iyi anlamaya çalışıyor. Bununla yetinmiyor, buradan daha az hasarla çıkabilmemiz için bazı pratik ipuçları ve öneriler de sunuyor. Ruhsal dayanıklılığımızı artırmak ve kaygıyla daha iyi baş edebilmek için bir kılavuz kitap. Kalplerimiz arasındaki mesafeyi kısaltmak, umudu ve dayanışmayı çoğaltmak, yaşadıklarımızdan öğrenmek için samimi bir çağrı.

İnsanların Dünyası

Antoine de Saint-Exupéry, çeviren: Esra Özdoğan, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2020, 196 sayfa.

İnsanların Dünyası, Saint-Exupéry'nin, geride kalmış mutlu çocukluğuna teşekkür etmek, pilotluk mesleğinin zorluklarını gözler önüne sermek, uçuşlar sırasında kaybettiği meslektaşlarına saygı durumunda bulunmak, kuşbakışı gördüğü dünyayı herkese gösterebilmek, teknisyeniyle geçirdiği korkunç kazayı anlatmak ve çölün gizemlerini ortaya çıkarmak için yazdığı, insana ve insanın yaşadığı dünyaya dair felsefi romanı. Bu romanın satırlarında Küçük Pren'sin tilkisini bulacak ve tıpkı gezegeninden sıkılıp yeni dünyalar keşfetmeye çıkmış o küçük çocuk gibi kendi dünyasının bilinmezlerini keşfedeceksiniz.

İlkçağ'da Doğa Felsefeleri

Arda Denk, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2020, 302 sayfa.

İlkçağ felsefesi, herşeyden önce doğaya yöneliktir. Doğada gözlemlenen değişim olgusunu tartışarak zenginleşir ve somut varlığın açıklamaları olarak iki doruğa yükselir. Doruklardan biri M.Ö. 5. yüzyılın son yarısında Demokritos tarafından ortaya atılan atomculuk, öbürü de ondan yaklaşık bir yüzyıl sonra geliştirilen Aristoteles felsefesidir. Bu kitabın amacı,

İlkçağ doğa felsefesinin yalın açıklamalarla başlayıp göz kamaştırıcı hızla iki-üç yüzyıl içinde böyle bir kuramsal düzeye ulaşmasını, bir felsefi etkileşim süreci olarak betimlemek ve bu olgunun ürünlerinin Yakınçağ düşüncesiyle olan kimi ilişkilerini saptamaktır.

Homo Narrans: İnsan Niçin Anlatır?/ Mit, Masal ve Hikâyenin Arkeolojisi

İsmail Gezgin, Redingot Kitap, İstanbul, 2020, 232 sayfa.

İnsanın uğraşı, kendini var etme, tamamlanma ve bütünlenme çabasıdır. İnsan, konuştuğu konuşlanır, konar ve yerleşir. Dille kaybettiğinin yerine, yine dille yenisini koymaya çalışır. *Homo sapiens* bir *Homo narrans*'tir, yani hikâye anlatan insandır. Mitler, doğanın bir parçası olarak çevresiyle etkileşiminin insandaki dilsel yansımalarıdır, onun doğa üzerinde kurmaya çalıştığı hâkimiyetin öyküleridir. Bu anlamıyla mitler, insanın kendini var etmekte kullandığı, kendisi tarafından yaratılan yapı taşlarıdır. "İnsan nedir?" sorusuna verilecek yanıtların toplamıdır. İnsan, kendi anlatısındır, onun bedeni, dünyası, yaşamı ve kültürü hem ürettiği hem de içinde rol aldığı mitler ve masalarda varlık bulur.

Fenomenoloji ve Nicolai Hartmann

Takiyettin Mengüşoğlu, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2020, 284 sayfa.

Husserl için fenomenoloji bütün bilimlerin temelidir. Husserl, "Mevcut felsefelerden ya da onların kritiğinden değil, fenomenlerden hareket etmelidir", "Fenomenlere, şeylere dönmeli" çağrısını yaparken, felsefenin kendine özgü alanına işaret etmiştir. Artık felsefe eski sistemleri, onların kritiğini ya da herhangi bir bilime yönelmeyi bırakarak, fenomenler alanına dönecektir. Felsefe tarihinde yeni ontolojinin kurucusu kabul edilen Nicolai Hartmann, Husserl'den bir adım daha öteye giderek fenomenolojiye yepyeni bir pencere açmıştır. Doktoru çalışmalarını Hartmann'a yapan Takiyettin Mengüşoğlu'nun bu kitabı, Türkiye'de fenomenoloji hakkında yazılmış en geniş kapsamlı eserlerden biri olma özelliğini taşımaktadır.

Eğitimde Ahlak ve Etik

Mustafa Günay, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 191 sayfa, 2020.

Öğretmenlik etiği ya da eğitim etiği adı verilen meslek etiğinin hangi nitelikleri taşıdığı ve nasıl tanımlanabileceği de önemli tartışma konularından biridir. Bu kitap *Eğitimde Ahlak ve Etik* dersi için hazırlanmıştır. Ahlak ve etikle ilgili kavramlar ve sorunlar yalnızca eğitim alanında değil, hayatımızın her alanında ve anında karşımıza çıkmaktadır. Etiğe duyulan ihtiyacın artması, aynı zamanda yaşadığımız toplumda ve dünyada işlerin iyi gitmediğini de göstermektedir. Etik değerlerin karşılığını bulduğu bir ülke ve dünya için hepimize düşen görev ve sorumluluklar olduğu açıktır. Etik bilinç ve duyarlılık, yalnızca eğitimcilerin değil, hemen herkesin üstlenmesi gereken sorumluluklarla da ilişkilidir.

İNSAN HAKLARI ve FELSEFE ile İLGİLİ YAYINLAR

- **L'éthique à l'école: Quels enjeux? Quels défis?**
Editör: Christophe Marsollier, Berger-Levrault, Boulogne, 2020, 216 sayfa.
- **Dış Politika Anıları/Güncemden Notlar 1967-2018**
Numan Hazar, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2020, 602 sayfa.
- **İş Yaşamında Eşitlik**
Dr. Hicran Atatanır, Ankara: Dorlion Yayınları, 2020, 228 sayfa.
- **İnsan Hakları ve Eşitlik: Düşünce ve Edim**
Dr. Hicran Atatanır, Ankara: Dorlion Yayınları, 2019, 167 sayfa.
- **Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Sömürge Karşısı Milliyetçiliğin Kökenleri**
Erez Manela, çev.: Ergin Özler, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, 431 sayfa.
- **Yeni Sağ Radikalizmin Vecheleri ve Geçmişin İşlenmesi Ne Demektir?**
Theodor W. Adorno, çev.: Şeyda Öztürk, Tarhan Onur, İstanbul: Metis Yayınları, 2020, 88 sayfa.
- **İrk Kavramını Kim İcat Etti?/ Felsefi Düşüncede İrk ve İrkçilik**
Robert Bernasconi, çev.: Zeynep Direk, İsmail Esiner, Tendü Meriç, Nazlı Ökten, İstanbul: Metis Yayınları, 2020, 6. Baskı, 192 sayfa.
- **Sekiz Kentin Hikâyesi/Türkiye'de Yeni Yerellik ve Yeni Orta Sınıflar**
E. Fuat Keyman, Berrin Koyuncu-Lorasdağı, İstanbul: Metis Yayınları, 2020, 312 sayfa.
- **Kör Müzisyen**
Vladimir Korolenko, çev.: Levent Özübek, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2020, 232 sayfa.
- **Ölümün Kısa Bir Tarihi**
W. M. Spellman, çeviren: Ahmet Bora Pekiner, Tellekt Yayınları, İstanbul, 2020, 264 sayfa.
- **Yeryüzünün Zamanı/Bir Jeolog Gibi Düşünerek Dünyayı Kurtarabilir miyiz?**
Marcia Bjornerud, çev.: Raşit Gürdilek, İstanbul: Metis Yayınları, 2020, 216 sayfa.

- **Fidel Castro/Bazı İnsanlar Varlıklı Olsun Diye Neden Diğerleri Yoksul Olmak Zorunda?**
Yayına hazırlayan: Zeynep Tütüncü Güngör, İstanbul: Destek Yayınları, 2020, 96 sayfa.
- **Düşman Ceza Hukuku**
Denizer Şanlı, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2020, 2. Baskı, 224 sayfa.
- **İçkinlik Etiği: Nietzsche ve Spinoza**
Derleyen: Hüseyin Deniz Özcan, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2020, 350 sayfa.
- **Aydınlanma Felsefesi**
Ahmet Cevizci, İstanbul: Say Yayınları, 2020, 2. Baskı, 600 sayfa.
- **Hume**
Örsan K. Öymen, İstanbul: Say Yayınları, 2020, 2. Baskı, 544 sayfa.
- **Kant**
Allen W. Wood, çev.: Aliye Kovanlıkaya, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2020, 304 sayfa.
- **Lacan**
Malcolm Bowie, çev.: Vahide Şener, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2020, 252 sayfa.
- **Özgürlük Alanı/İstenmeye Değer Olan Özgür İrade Çeşitleri**
Daniel C. Dennett, çev.: Emrah Günok, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2020, 304 sayfa.
- **Uluslararası Hukuk ve Ekonomik Kalkınma**
Prof. Dr. Cüneyt Yüksel, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2020, 265 sayfa.
- **Yazı ve Fark**
Jacques Derrida, çev.: Burcu Yalım, İstanbul: Metis Yayınları, 2020, 400 sayfa.
- **İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya**
Arthur Schopenhauer, çev.: A. Onur Aktaş, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2020, 746 sayfa.
- **Ütopya**
Thomas More, çev.: Cem Soydemir, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2020, 184 sayfa.
- **Nesneler Sistemi**
Jean Baudrillard, çev.: Oğuz Adanır, Aslı Favaro, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2020, 274 sayfa.
- **E.M. Forster'da Hümanizmin Tehlikeleri**
Frederick C. Crews, çev.: A. Kadir Gülen, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2020, 216 sayfa.

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Şahin Karasar

Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi

Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi

Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi İyi,

Neşe Şahin Taşgın, Hülya Şimşak, Muttalip Özcan, Gülriz Uygur

Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL

Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25

Baskı: Favori Basım Yayın ve Rek. San. Tic. Ltd. Şti.

Ferhatpaşa Mah., Mareşal Fevzi Çakmak Cad., No: 129-131 Ataşehir-İstanbul

Tel: 0216 326 94 86

Sertifika No: 27292

ISSN: 2587 - 148X

Yayın hakkı saklıdır